

Med spremembo in spremenjenjem

Pastoralno leto evharistije kot priprava na slovenski evharistični kongres, ki je naš pogled spet osredotočilo v evharistično dogajanje, lahko odpira nova in nova obzorja, kot jih odstira prav Kristusova resnična, stvarna in podstatna (tridentinski koncil: *vere, realiter, substantialiter*) navzočnost pod podobama kruha in vina. V nekem razmišljanju me je močno pritegnilo teološko sporočilo "prebistvenja" oziroma "spremembe substance" (*transsubstantiatio*), ki predpostavlja vero v "popolno spremembo", ki se v obhajanju svete evharistije zgodi s kruhom in vinom. Podstati kruha in vina prepustita svoje mesto podstati Jezusa Kristusa kot Boga in človeka. Ker je s tem izražena "skrivnost vere" (vzklik iz obhajanja svete maše po spremenjenju), me omenjeno ni pritegnilo v smislu želje po razumeti, kako se to zgodi, ampak me je prevzelo dejstvo, da je "sprememba" kot takšna pravzaprav temeljna kategorija krščanske antropologije in sploh vsega stvarjenjskega in odrešenjskega dogajanja, s tem pa seveda tudi ena izmed osnovnih teoloških kategorij. Ko poskušamo izpeljati bolj celovit pogled na življenje in človeka iz njenega zornega kota, jo zasledimo na dveh nivojih: enkrat kot spremenjenje, drugič kot spremembo. Prva označuje dosego dokončnega in trajnega stanja, ki je predvsem v domeni Boga, druga pa stanje, ki ga je mogoče spet izgubiti in ga tudi pridobiti nazaj.

Človekovo življenje se dogaja na način spreminjanja. Kot sedaj doživljamo in razumevamo življenje, lahko rečemo, da tam, kjer ni sprememb, ni več življenja, ampak se naseli

smrt. Kakor je tudi filozofsko pojmovani čas pravzaprav zaporedje sprememb, ki jih lahko ujamemo v merske enote. Če ne bi bilo spreminjanja "odnosov" v naravi, med nebesnimi telesi na primer, bi časa ne doživljali.

Teološka tema

Poskušajmo dojeti spremenjenje (kot temeljni dogodek pri obhajanju evharistije) in spreminjanje (kot dogajanje na drugih nivojih bivanja) kot temeljni teološki kategoriji. Pravzaprav katoliške teologije brez njiju ni mogoče v polnosti izpeljati.

Vzemimo za primerjavo tri osnovne teološke nivoje dogajanja, stvarjenje, odrešenje, eshatologijo, in jih pretresimo pod vidikom te teološke tematike. Vse zgodovinsko-odrešenjsko dogajanje se dogaja v koordinatah tudi teh dveh razsežnosti.

Stvarjenje. Biblično opisano in pojmovano stvarjenje nosi v sebi pomen "spreminjenja": iz "nič" v "nekaj"; iz nebivanja v bivanje. Ob Božjem "bodi!" se nekaj globinsko spremeni, nepovratno spremeni. Nato pa se v stvarstvu dogajajo "spremembe", ko se ustvarjenine iz ene oblike spreminjajo v drugo, iz enega stanja v drugega: nekatere po naravnih zakonitostih brez vpliva svobode bitij, ki so tega sposobna, druge pa kot posledica človekovih odločitev v smislu uresničevanja naročila, naj si človek podvrže zemljo in ji gospoduje. Seveda se to dogaja tudi v negativni smeri.

Odrešenje. V teološki perspektivi odrešenja se spet pojavljata obe obliki. Spremenjenje, ki nosi v sebi neko absolutno novost Božjega posega, se pojavi že pri Marijinem brezma-

*“... da bi te z vedno večjo ljubeznijo častili pod podobo kruha kot svojega Odrešenika.”
(Molitev ob pripravi na SEK)*

Del obhajilnega obreda: “Glejte, Jagnje Božje ...”, foto: Janez Oblonšek.

dežnem spočetju, nato pri deviškem spočetju Jezusa ali inkarnaciji ob angelovem oznanjenju Mariji. To spremenjenje nosi v sebi temeljni značaj prehoda iz greha v milost ali svetost. Na osebni ravni smo omenjenega temeljnega spremenjenja deležni pri zakramentu svetega krsta in zakramentu sprave in pokore, saj se v našem temelju (duhu) zgodi sprememba, ki je človek v svoji moči ni sposoben uresničiti. Temu Božjemu posegu pa naj bi sledile spremembe, ki so v marsičem odvisne od človekovega sodelovanja in naj bi Božji poseg nadaljevale v konkretnih živ-

ljenjskih okoliščinah; oblikovale človekovo eksistenco. Gre za izbiro moralno utemeljenih človekovih izbir in drž. To bi lahko imenovali tudi napredovanje na poti svetosti, kjer mora nujno hkrati sodelovati svobodna človekova odločitev, ki spreminja konkretne odnose in človekovo delovanje na vseh področjih udejstvovanja. Seveda se tudi to dogaja v moči milosti, a vendar ne brez človekovega sodelovanja – konkretno je to zajeto v vsakodnevno uresničevanje zapovedi ljubezni. V krščanski duhovnosti je zadeva opredeljena kot “posnemanje Kristusa”, torej oblikovanje

svojega življenja po Kristusu: upodabljati svoje misli in hrepenenja po Kristusovih, svoje besede in svoja dejanja po njegovih.

Vstajenje. Na eshatološkem nivoju lahko vzamemo za izhodišče razmišljanja velikonočno oznanilo vstajenja. Svetopisemsko označilo poudarja, zlasti pri Luku, telesnost vstajenja, ki se zrcali po dotikanju njegovih poveljanih ran in uživanju hrane. In prav preko oznanila o Jezusovem poveljanem telesu lahko spet zaznamo neko "spremenjenje", ki ga je bila njegova človeška narava deležna. Sholastični teologi so to novost, ki nosi v sebi eshatološko spremembo, izrazili z nekaterimi lastnostmi poveljanih teles: nesmrtnost (*immortalitas*), netrpljivost (*impassibilitas*), tenkočutnost (*subtilitas*) - izpopolnjena sposobnost komunikacije, gibkost (*agilitas*) - "neujetost" v kategorije prostora in časa, jasnost - prepojenost z Božjo slavo (*claritas*). In temu istemu spremenjenju smo pogojno zavezani tudi ljudje kot telesno-duhovna bitja. Naše vstajenje in poveljanje bo pravzaprav vrhunec našega spreminjanja v tem življenju, ki se bo "izteklo" v večnost našega spremenjenja.

Področje zakramentalnosti

Vse, kar je bilo v Kristusovem zemeljskem življenju vidnega, je prešlo v zakramente, je izhodiščni aksiom teologije o zakramentih. Zato je tudi v zakramentih mogoče zasledovati zgoraj opisano dvojnost spremenjenja in spreminjanja. V zakramentalnem hermenevitičnem okviru ju lahko zasledimo v delitvi zakramentalnega dogodka na delovanje "*ex opere operato*" (v moči obreda samega), ki se nanaša na Božje delovanje v zakramentalnem obredu in omogoča učinkovitost zakramentov. Pri tem mislimo na nivo delovanja milosti, ki v nekaterih zakramentih privede do učinka, ki ga imenujemo neizbrisno znamenje (*character*), torej neko spremenjenje - dogajanje na nivoju bistva.

Drugi del zakramentalnega delovanja pa označuje "*ex opere operantis*" (po delovanju delivca in prejemnika zakramenta), ki se nanaša na delovanje človeka v istem zakramentalnem obredu in lahko vpliva na veljavnost in rodovitnost v obhajanju zakramentov. Torej je učinek tega delovanja bolj na nivoju bivanja in zato nosi v sebi bolj značaj spremembe.

Prav poseben primer je zakrament svete evharistije s spremenjenjem kruha in vina v središču. Na tridentinskem koncilu sprejeti izraz za to spremenjenje je transsubstanciacija ali spremenjenje podstati kruha in vina v podstat Kristusa kot Boga in človeka. S pomočjo sodobnega filozofskega besednjaka, ki je bolj eksistencialističen in nikakor ontološki, bi lahko uporabili izraza transsignifikacija (sprememba pomena) in transfinalizacija (sprememba namena). Vendar nam postane takoj jasno, da oba nimata istega obsega pomena kot prvi. Zato lahko s prvim izrazimo teološko kategorijo spremenjenja, z drugim dvema pa le spremembe.

Pri evharistiji, kjer se torej po epiklezi, ki je molitev klicanja Svetega Duha, zgodi spremenjenje podstati kruha in vina, se po isti molitvi zgodi tudi spremenjenje v nekem drugem redu dogajanja, v zbranem cerkvenem občestvu namreč, ki prav pri obhajanju evharistije postaja tudi samo skrivnostno Kristusovo telo - Cerkev. Pri tem nastane resnična nadnaravna vez med vsemi, ki obhajajo evharistijo, ki jo je nato treba še konkretno uresničevati v spremembah sredi vsakdanjih odnosov. Kdor obhaja evharistijo in je tam udeležen pri resničnem udejanjanju Božje ljubezni, ki preko Sinove smrti na križu ljubi do konca, naj bi tudi sam uresničeval mašno povabilo "*Ite, missa est*", ki pomeni, naj gremo in sedaj v življenju delamo in oznanjamo to, kar smo pravkar doživeli. Zato je za nas in za celotni organizem Cerkve slabo, če ne živimo kot eno telo, kot na primer takrat,

kadar udejanjamo individualizem ali celo egoizem.

V evharistiji se zrcali celotna pot Cerkve, ki jo moremo prepoznati tudi v Lukovem opisu povelikonočnega dogajanja na poti v Emavs, v samem Emavsu in v odločitvi obeh učencev, da se nemudoma po "evharističnem" doživetju vrneta nazaj v skupnost Jezusovih učencev. Ta pot je očitno trodelna:

- *via purgativa* - pot očiščevanja (kesanje in prošnja za odpuščanje ter odločitev za spremembe v življenju)
- *via illuminativa* - pot razsvetljevanja (Božja beseda je tista, ki nam razsvetljuje srce in korake)
- *via unitiva* - pot združitve (obhajilo, ki pomeni osebno združitev z osebo Jezusa Kristusa).

Odrešenjski proces je v bistvu spreminjanje in spremenjenje

Odrešenje, ki se dogaja kot "pasha", torej kot Božji mimohod v Jezusu Kristusu, in je v zakramentih na skrivnostni način vedno posedanjen – še posebej izrazito v obhajanju svete evharistije, mora iz objektivnega dejstva v Kristusu postati subjektivno dogajanje posameznika in preko posameznikov tudi v skupnosti. Seveda je odrešenje odnosna in dinamična resničnost in ne kakšna statična danost. Dogaja se v procesu uresničevanja osebnega odnosa med vernikom in Kristusom, ki se je prav zato učlovečil (incarnatio = umesil = postal meso = zaživel kot človek v svetu greha), da bi se lahko na najpristnejši človeški način srečal s človekom. Odrešenje se torej dogaja takrat in toliko, ko in kolikor človek zavestno vstopa v kontakt z Osebo Jezusa Kristusa (ki je druga Božja oseba na človeški način). S tem človeška oseba in z njo človeška narava vstopata v odrešenjsko dogajanje, ki pomeni v temelju neki prehod iz stanja "padlosti", neodrešenosti, na neki način "pokvarjenosti" (odmik od rajskega sta-

nja), kar v teološkem jeziku imenujemo izvirni greh, v stanje popolne prenovljenosti, ki jo izražamo s poveličanostjo. To dogajanje lahko opišemo tudi z naslednjimi preoblikovanji človeške narave:

- *deformata* - *reformare* (pokvarjeno/spačeno - obnoviti/ponovno oblikovati): izhajamo iz "pokvarjenega stanja" človeške narave, ki ne potrebuje dokazovanja, saj ga neposredno doživljamo, in ga v Svetem pismu predstavlja "izgon iz raja" prvega človeka. Tega stanja človek sam ne more spremeniti; potreben je Božji poseg, saj rešitev iz duhovne resničnosti greha pomeni "novo rojstvo", kar na neki način ustreza stvariteljskemu delovanju Boga; učlovečenje Kristusa pomeni vstop v to resničnost, njegova smrt in vstajenje pa zmago tega stanja in odprtost v svobodo Božjih otrok; v območju zakramentalnega ustrezata temu "preboju" še posebej zakrament krsta in zakrament sprave, čeprav so vsi zakramenti udeleženi pri pashalni resničnosti, ki je edina vsebina vsakega zakramenta; zakrament krsta, ki pomeni potopitev s Kristusom v njegovo smrt in vstajenje skupaj z njim, je vidno znamenje tega osnovnega ponovnega preoblikovanja padle človeške narave po Kristusu, ki se seveda zgodi v moči Božje ljubezni do človeka;
- *reformata* - *conformare* (obnovljeno - uglašiti/upodobiti): tako obnovljen človek naj bi se v nadaljnjem življenju vedno bolj in bolj oblikoval po Jezusu Kristusu, se uglaševal po njegovi Besedi; to se dogaja preko meditacije in kontemplacije Kristusa na najrazličnejše načine; z osebo Jezusa Kristusa je treba preživeti veliko časa, se z njo "družiti", da se človek prepoji z njegovim duhom, njegovo miselnostjo, celo z njegovim načinom čustvovanja ter delovanja; le tako počasi človek sam prične misliti, čutiti, govoriti in delovati, kot bi na njegovem mestu učlovečeni Bog sam;

- *conformata - confirmare* (uglašeno - utrditi): zaradi človeške slabosti je treba doseženo stanje ohranjati in utrjevati, sicer se v duhovnem smislu nazaduje; utrjevanje je v glavnem težak, tudi boleč, proces, ki se ob Kristusu dogaja po njegovem trpljenju; to je stopnja priličenja Kristusu tudi v njegovem pasijonu, kar nikakor ni enostavno dogajanje in ni nič nenavadnega, če človeka vedno znova potegne za Petrom, ki je želel Jezusu preprečiti to pot; a človeška narava se lahko primerno utrdi le ob Kristusu, in to križanem, kot nam sporoča apostol Pavel;
- *confirmata - transformare* (utrjeno - preobraziti): preobraziti ali transformirati lahko v tem primeru pojmujeemo v skrajnem smislu kot poveličanje človeške narave; a tudi to je proces, ki ni samo nekje v negotovi prihodnosti, ampak je na skrivnosten način že "tu in sedaj", čeprav "še ne" v polnosti; če se človek utrjuje ob Križanem, se preobrazuje ob Vstalem.

Ves ta proces spremenjenja in spreminjanja se zelo očitno dogaja v samem obhajanju svete evharistije, saj se ob osebno navzočem poveličanem Jezusu Kristusu, Bogu in človeku, lahko dogajajo prav ti prehodi. Vedno znova in znova. Najprej s posamezniki, preko njih pa se lahko preoblikujejo tudi skupnosti in stvarnosti, ki jih tako predrugačen človek živi v družini in družbi, v gospodarstvu, politiki in umetnosti. Na ta način se v svetu in družbi sproža odrešitelska dinamika, ki ima kozmične razsežnosti in značaj. Po svetopisemskem razodetju je cilj

vsega stvarstva namreč v tem, da bo vsa rešeničnost prepojena z Božjo ljubeznijo in bo zanjo transparentna, da bo Bog vse v vsem. In kako to doseči? Pavel Rimljanom opiše človeka kot bitje, ki mu je Oče v srce izlil svojo ljubezen: "Upanje pa ne osramoti, ker je Božja ljubezen izlita v naša srca po Svetem Duhu, ki nam je bil dan." (5,5.) Izhajajoč iz Pavlove trihotomične perspektive (človek kot telo, duša in duh) lahko izpeljemo, da je uredničenje človeka najpopolnejše takrat, kadar Božja ljubezen, ki je izlita v njegovega duha ali srce, prepoji njegovo dušo in telo tako, da je človek v svojih duševnih in telesnih dejih prosojen za Božjo ljubezen. In kadar tudi v obratni smeri vse informacije, ki pridejo do človeka na kakršen koli način, ta sprejme in presodi s pomočjo Božje ljubezni, takrat tudi najpristnejše spoznava druge, dogodke in stvarstvo. Preko takšnega človeka in njegovih dejavnosti se tudi svet preobraža po meri in v smeri Božje ljubezni, ki je Bog sam.

In končno, ali ni prav sveta evharistija vrhunsko dogajanje vsega tega? Kje kruh, vino, voda, kadilo, barve, glasba, beseda, kamen ... človek dosežejo svoj zadnji in najvišji domot bivanja, če ne prav pri sveti maši? Ali še kruh kje bolj nasiti kot tam; ali lahko vino še kje tako razveseljuje kot tam; ali lahko človek še kje bolj osebno in neposredno stopa v stik z Bogom kot tam ... ? Pri sveti maši namreč vse služi svojemu najvišjemu namenu, da pomaga človeku pri uresničitvi smisla in namena njegovega življenja, ki je v slavljenju in češčenju Boga in v njegovem "spreminjanju" vanj.